

3. Краснопольська Т. М. Гендерна асиметрія в сучасній українській державі // Актуальні проблеми політики. – 2010. – Вип. 40 – С. 554-562/
4. Нова пенсійна реформа дозволить накопичити, але небагато // Інформаційна агенція "Голос UA" – джерело: <http://www.golosua.com>
5. Дискримінація мужчин. Взгляд из Англии (перевод с английского) // Мужской альманах – источник: <http://menalmanah.narod.ru>
6. Даниленко Е. Бабье достало! Украинские мужчины объединяются в борьбе с насилием [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mentales.ru>
7. Келина С. Г., Кудрявцев В. Н. Принципы советского уголовного права. – М.: Наука, 1988. – 175 с.
8. Наумов А. В. Российское уголовное право: Общая часть: Курс лекций. – М.: Изд-во БЕК, 1996. – 550 с.
9. Гендерная экспертиза российского законодательства / Л. Н. Завадская, З. М. Зотова, А. С. Михлин и др.; Отв. ред. и рук. авт. коллектива Л. Н. Завадская. – М.: БЕК, 2001. – 256 с.
10. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001р., зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>.

*Човган І. В., Національний інститут
стратегічних досліджень*

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ НАУКИ

В статті рассмотрена и проанализирована проблема государственной политики развития высшего образования в Украине, а также определены пути решения этой проблемы с помощью примеров, представленных в работах украинских исследователей.

The article reviews and analyzes the policy problem of higher education in Ukraine, and identified ways to overcome this problem by means of examples represented in works by Ukrainian researchers.

Питання розвитку освіти має посісти центральне місце серед стратегічних напрямів державної політики. Від рівня якості та доступності залежить майбутнє всієї Держави Україна, тому не дивно, що вищій освіті відведено значне місце серед наукових

досліджень. Перед вітчизняною системою освіти поставлено складне завдання відповідності рівню та якості, з яким можна справитися лише за допомогою глибокого дослідження, теоретичного обґрунтування та перевірки на практиці теоретичних надбань. Оцінка ступеня дослідження проблеми – перший і найважливіший крок.

Освіта є важливим індикатором розвитку держави – її економічного, культурного, духовного потенціалу та гарантом добробуту в майбутньому. Складові сучасного розвитку суспільства – технологічний прогрес, знання на основі інноваційної інформації та наука. Ці складові призвели до відставання знань індивіда від сучасного їх об'єму та втрати контролю над тією інформацією, на якій формується суспільство. На жаль, знання в Україні майже втратило своє значення як інструмент створення і використання нових знань, як засіб отримання визнання і престижної роботи, як спосіб самовдосконалення і самореалізації.

В умовах жорсткої конкуренції у галузі освіти і науки, стрімкого розвитку інформаційного та інтелектуального суспільства українській політичній еліті є над чим працювати. Бажано зберегти національну самобутність, не потрапивши під програму підпорядкування, у взаємодії з достатньо обґрунтованими радикальними змінами. Необхідність таких заходів очевидна, а відчуження та апатія – згубні.

Болонський процес – це система заходів спрямованих на консолідацію всіх європейських вищих освітніх установ, з метою запровадження єдиної системи правил функціонування, направлених на врегулювання життя єдиного простору вищої освіти. Реформування та модернізація, з урахуванням положень Болонської декларації, забезпечать інноваційний розвиток України. Тому близькість чи принаймні співмірність освіти має стати ефективним стимулятором процесу європейської інтеграції на тривалу перспективу [4, с. 236]. Україна готова до кардинальних змін та реформ у третьому тисячолітті.

Україна як європейська держава, що відкрито заявляє про прагнення інтегруватися не лише до економічної організації Європейського Союзу, а й освітнього простору, бере на себе серйозні зобов'язання і ставить перед собою не менш серйозні завдання. Це підтверджується приєднанням України до Болонської декларації у травні 2005 року та зміною державної політики у галузі вищої освіти.

Україна взяла курс на інтеграцію в Європейський освітній простір, розуміючи під спільним освітнім простором відповідність стандартам європейської освіти, визнання українських дипломів за кордоном, затвердження загальної системи вчених ступенів, запровадження двох ключових навчальних циклів, створення системи кредитів та ін.

Аналізуючи дослідження у сфері державної політики розвитку вищої освіти в контексті європейської інтеграції, можна сказати, що активізація припадає на період, що характеризується демократичними змінами. Доречно відзначити такі праці, як: "Ефективність державного управління в контексті євроінтеграції України" [9], "Вища освіта в Україні" [3], "Проблеми якості вищої освіти" [13], "Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні" [6], "Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього" [19] та ін. Серед статей привертають увагу такі як: "Мета реформ у вищій школі – якість і доступність освіти" [2], "До проблеми оцінювання якості вищої школи в Україні" [22], "Стратегія вищої освіти і майбутнє інтелекту України" [7], "Освітня справа як складник гуманітарної політики держави" [5], "Тенденції розвитку інноваційних процесів у вищій освіті України у контексті Європейського вибору" [11], "Вища школа України – за інтеграцію в європейський освітньо-науковий простір" [1].

Національний інститут стратегічних досліджень зробив значний внесок в розробку, аналіз пропозицій та рекомендацій і дослідження проблеми державної політики у сфері розвитку вищої освіти. Зокрема, на круглому столі "Проблеми та перспективи входження України в європейський інтелектуальний простір" 19 червня 2008 року було зазначено, що освіта сприяє згуртуванню нації, зміцнює соціальну єдність і довіру до соціальних інститутів, активізує відкриті дискусії, а також розуміння питань тендерного, етнічного, релігійного та соціального розмаїття [10].

Круглий стіл, що відбувся 28 травня 2009 року в Національному інституті стратегічних досліджень, за результатами якого видано збірник науково-експертних матеріалів "Проблеми та перспективи входження України в європейський інтелектуальний простір: освітні аспекти", також був присвячений аналізу державної політики та модернізації системи освіти. У експертній оцінці Карпенка М. М. "Модернізація української освітньої системи: здобутки і проблеми 2005 – 2009 рр. " вказано на значення та місце освіти у державній політиці України, висвітлено призначення освіти та динаміка її

реформування, зазначено, що розвиток доступної і якісної освіти є важливим аспектом самореалізації особистості. Сьогодні Україна прагне будувати гуманітарну стратегію на органічному поєднанні загальносвітового й власного досвіду, утверджує цінність національної ідеї державотворення як провідної ідеологічної настанови розвитку української освіти, орієнтуючись при цьому на всебічний і вільний розвиток особистості [12, с. 21].

Бажалом Ю. М. проаналізовано цілі входження України в європейський інтелектуальний простір та ефективність державної політики в сфері освіти. Правильна постановка цілей проведення певної політики є вирішальною умовою її ефективності [12, с. 23].

Гасвська Л. А. дослідила рівень якості державного управління в галузі освіти України в контексті входження до Європейського освітнього простору та зазначила, що дослідження українських учених (В. Кремень, М. Михальченко, В. Огнев'юк, В. Лутай, С. Клепко, В. Андрущенко, А. Євдотюк) зафіксували універсальні зовнішні й внутрішні системоутворюючі чинники (атрактори), які суттєво впливають на становлення освітніх систем [12, с. 74].

Сухарніков Ю. В. у своїй доповіді "Реформа вищої освіти України: європейські пріоритети" наголосив, що вищій освіті належить найважливіша роль, оскільки вона визначає основні параметри суспільства. Стратегічним завданням для реформування вищої освіти автор визначив трансформацію кількісних показників у якісні та відмітив, що ступінь придатності до працевлаштування є важливим, однак не єдиним завданням для створення Європейського простору вищої освіти. Таким чином, функціонування системи формальної освіти визначається пануючими в суспільстві культурними стандартами, ідеалами, політичними установками, які знаходять своє втілення в політиці, що проводиться державою в галузі освіти [12, с. 35].

Біла книга державної політики "Україна в 2008 році: процеси, результати, перспективи" [17] дає оцінку якості вищої освіти, аналізує функціонування вищих навчальних закладів України, а найголовнішим є те, що там висвітлюються конструктивні пропозиції вирішення проблем в контексті європейської інтеграції. У Білій книзі державної політики "Україна в 2009 році: конституційний прогрес і перспективи країни" [18] приділяється увага праву на освіту та його реалізацію громадянами України.

У монографії "Україна в 2005-2009 рр.: стратегічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку" [14]

дається оцінка науковим працям в Україні у галузі освіти, що досліджують нормативно-правове забезпечення освітніх реформ в контексті інтеграції України в освітній простір європейських країн та питання структурного реформування вищої освіти, якими плідно займаються Я. Болюбаш, М. Головатий, С. Гунько, М. Євнух, В. Журавський, М. Згуровський, В. Кремень та ін.

У монографії "Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати." [8] автор аналізує виклики, проблемні питання та перспективи у добу глобалізації української державної політики в сфері освіти, дає оцінку міжнародному співробітництву України у галузі вищої освіти, не залишаючи поза увагою євроінтеграційний аспект. Вища освіта є ключовою галуззю в сучасній соціально-економічній ситуації, коли народ виборює свою державність. Саме ця галузь є могутнім фактором розвитку духовної культури українського народу, відтворення продуктивних сил України [8, с. 208].

Стратегія та пріоритети розвитку системи вищої освіти в Україні висвітлюються в монографії "Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2005", крім того в ній зазначаються механізми контролю якості вищої освіти в Європі, заходи розширення мобільності студентів та методи забезпечення привабливості європейської системи освіти, що стали прикладами для наслідування у державній політиці розвитку вищої освіти України. Отже, головними проблемами і основними напрямками реформування системи освіти в Україні є забезпечення доступності і якості освіти [21, с. 115].

Приєднання України до Болонського процесу призвело до необхідності відповідати сучасним та майбутнім потребам індивіда, суспільства, держави та узгодження їх з європейськими стандартами якості. Визначальним напрямом розвитку системи вищої освіти України за для підвищення її конкурентоспроможності є інтеграція у європейський освітній простір, відповідно виконання вимог Болонського процесу [15, с. 113].

Вживаючи термін "розвиток" вищої освіти, ми маємо на увазі, модернізацію системи вищої освіти. Важливим аспектом модернізації системи вищої освіти є оптимізація мережі Вищих навчальних закладів [16, с. 282]. Широке розмаїття навчальних закладів приватної та державної форм власності, відкриття в них факультетів за усіма можливими спеціальностями, погіршують якість навчання у вищих навчальних закладах. Будь-які наміри модернізації повинні підтверджуватися рішучими діями на

законодавчому та виконавчому рівнях, які є гарантами втілення в життя визначеного курсу державної політики.

Привертає увагу монографія "Гуманітарна політика Української Держави в новітній період" [4], підкреслюючи важливість гуманітарної політики для Української нації, пояснює значення культури, ідеології та української мови, без яких неможливе існування нації, а всього цього можна досягти за допомогою такого інструменту впливу на свідомість громадян як освіта. Отже, освічене, з високим рівнем розвитку культури, духовності, моральними та етичними цінностями громадянське суспільство, в основу якого буде покладена національна ідея – ось, всі ці постулати на яких повинна базуватися державна політика розвитку будь-якого уряду чи президента.

Отже, твердження, що вищій освіті почало відводитися важливе місце серед досліджень, має всі підстави на існування. Це пояснюється в першу чергу необхідністю розвитку та реформування. Вища освіта повинна модернізуватися у відповідність з умовами та вимогами розвитку суспільства в третьому тисячолітті. Держави-учасниці Болонського процесу пропонують консолідацію, співпрацю, власний досвід з вивчення проблеми, а як завершальний етап – інтеграцію у спільний Європейський простір освіти. Цій проблематиці присвячена більшість досліджень у галузі вищої освіти в Україні.

Виходячи з вимог сучасних реалій та суспільно-політичного розвитку нашої держави, необхідно детально дослідити державну політику розвитку вищої освіти, фактори від яких залежить формування державної політики вищої освіти та втілення (інструменти, механізми, виконавці) її в життя; принципи та напрями, що покладені в основу державної політики розвитку вищої освіти в Україні.

Головною проблемою розвитку залишається забезпечення якісної, інноваційної, доступної вищої освіти для кожного громадянина. Створення рівних умов можна досягти за допомогою системи об'єктивного оцінювання абітурієнтів, обов'язкового перегляду цінової політики оплати навчання і політики державного замовлення. Об'єктивне оцінювання має таку формулу: навчання у школі, зовнішнє тестування, співбесіда чи інша форма оцінювання у вищому навчальному закладі. Рівний доступ, не означає збільшення мережі закладів вищої освіти, – це право на здобуття освіти на конкурсній основі кожним громадянином.

В цьому контексті, необхідно розробити систему пільгової оплати навчання для незаможних верств населення.

Проблема якості вирішиться за допомогою чітко визначеної і зафіксованої політики системи стандартів якості, якості науково-педагогічних кадрів, технологічного оснащення, оптимізації кількості вищих навчальних закладів, створення незалежної групи експертів з оцінювання якості та співпраця з роботодавцями, адже необхідно орієнтуватися на власний ринок праці. Якщо українська система вищої освіти зможе задовольнити якісні потреби власного ринку праці, то це буде величезним проривом у розвитку вищої освіти України.

Значний відсоток працівників перед пенсійного і пенсійного віку, невідповідність базової освіти викладачів профілю дисципліни, не достатня кількість та оплата праці науково-педагогічних кадрів – все це призвело до того, що викладачі практично не займаються наукою та покращенням науково-методичного забезпечення навчального процесу, а заклопотані зароблянням коштів.

Розвиток системи працевлаштування випускників повинен лягти на плечі вищих навчальних закладів і держави, яка має працювати над забезпеченням робочих місць з гідною оплатою та умовами праці. Особливо тяжко знайти роботу випускникам відразу після отримання диплому, не маючи досвіду роботи.

При дослідженні розвитку вищої освіти не доцільно концентрувати увагу лише на вищій освіті. Розвиток вищої освіти – це комплексне, системне поняття, яке включає середню освіту, науку, вивчення ринку праці, соціальний захист студентів, їх працевлаштування після отримання диплому.

Наприклад, головним завданням загальноосвітньої школи є підготовка школярів на такому рівні, щоб кращі могли навчатися за державний кошт у вищому навчальному закладі. Мотивація школяра – отримати безкоштовну освіту. На практиці такого ефекту ми не досягли. Звідси виникає питання, а для чого слугує середня освіта, яке її призначення і чому супроводжують невдачі абітурієнтів під час вступної кампанії? М'яко кажучи, викладачі вищої школи не задоволені підготовкою студентів. Виникає необхідність перевірки якості навчального процесу, яка бере свій початок від вищих навчальних закладів і веде до низької заробітної плати та "старої гвардії" вчителів.

Процеси розвитку вищої освіти та науки спільномірні і повинні проводитися одночасно. Наука забезпечує освітній процес,

готуючи для вищих навчальних закладів науково-педагогічні кадри, які розробляють навчально-методичні програми і безпосередньо проводять заняття, забезпечує навчальний процес літературою та є експортером технологій і науково-технічних розробок.

Випускникам тяжко працевлаштуватися без досвіду роботи. Доцільно збільшити кількість державних установ, які забезпечать робочі місця випускникам. Співробітництво держави з роботодавцями дасть змогу спрогнозувати потреби ринку, визначить перелік спеціальностей, спростить систему видачі ліцензій, сертифікатів та проходження акредитації.

Поєднання роботи і навчання, причому робота на першому місці, в одне ціле для більшості студентів – реалії сьогодення. Проблема соціального захисту студентів критична, через яку ми втрачаємо талановиту і обдаровану молодь. Наочний приклад від Заходу – підтримка, заохочення, мотивування студентів; політична стабільність, прогнозоване і стабільне майбутнє громадян.

Приватний сектор вищої освіти України повинен надавати якісну освіту, а за результатами його діяльності – попит на його випускників на ринку праці, їх кар'єрний ріст, рівень освіченості і виховання, рівень та обсяг наукових досліджень – буде вирішено питання про його подальше існування.

Якщо система освіти потребує повного переходу на платну основу, то неправильним є затягування цього процесу. Цінова політика у відповідності з доходами і рівнем життя громадян буде сприйнята цілком адекватно.

Отже, розвиток вищої освіти залежить від усіх галузей життя суспільства, – це системний процес, якого можна досягти за допомогою реформування і модернізації суміжних галузей, адже вони безперервно пов'язані між собою. В результаті правильно сформованої концепції і стратегії державної політики, український ринок освіти буде займати одне із провідних місць в Європі. Головне завдання для державної політики розвитку вищої освіти в Україні – це задовольнити національний інтерес та не відходити від тлумачення, що державним є той інтерес, в якому зацікавлена нація.

Література:

1. Бунда В. Вища школа України – за інтеграцію в європейський освітньо-науковий простір [Текст] / В. Бунда // Освіта України. – 2005. – 14 січня. – С. 7.
2. Вакарчук І. Мета реформ у вищій школі – якість і доступність освіти [Текст] // Вища школа. – Київ, 2009. – № 4. – С. 3-30.

3. Вища освіта в Україні: Навч. пос. [Текст] / За ред. В. Г. Кременя, С. М. Ніколаєнко; МОН України. – К.: Знання, 2005. – 327 с.
4. Гуманітарна політика Української Держави в новітній період: Монографія [Текст] / За ред. С. І. Здіорука. – К.: НІСД, 2006. – 403 с.
5. Дзоз В. Освітня справа як складник гуманітарної політики держави [Текст] / В. Дзоз // Вища освіта України. – 2004. – № 4. – С. 36-39.
6. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні [Текст] / За ред. В. С. Журавського. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. – 416 с.
7. Кошкін В. Стратегія вищої освіти і майбутнє інтелекту України [Текст] / В. Кошкін // Світогляд. – Київ, 2008. – № 6. – С. 28-37.
8. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. [Текст] / За ред. В. Г. Кременя. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
9. Леонова А. О., Давидова В. П., Новачук О. О. Ефективність державного управління в контексті євроінтеграції України: Навч. -метод. посіб. [Текст] / За ред. А. О. Леонова, В. П. Давидова, О. О. Новачука – К.: ДПА України, 2007. – 390 с.
10. Матеріали круглого столу "Проблеми та перспективи входження України в європейський інтелектуальний простір" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Table/zd190608/index.htm>
11. Паламарчук В., Даниленко Л. Тенденції розвитку інноваційних процесів у вищій освіті України у контексті Європейського вибору [Текст] / В. Паламарчук, Л. Даниленко // Післядипломна освіта в Україні. – 2004. – №1. – С. 39-43.
12. Проблеми та перспективи входження України в європейський інтелектуальний простір: освітні аспекти: зб. наук.-експерт. мат. [Текст] / За ред. Н. В. Грицяк – К.: НІСД, 2009. – 128 с.
13. Проблеми якості вищої освіти: Монографія [Текст] / АПН України; Ін-т вищої освіти; редкол. В. Кремень, В. Андрущенко, В. Луговий та ін. – Київ: Педагогічна думка, 2007. – 233 с.
14. Україна в 2005-2009 рр.: стратегічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: Монографія [Текст] / За заг. ред. Ю. Г. Рубана. – К.: НІСД, 2009. – 655 с.
15. Україна в 2007 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: Монографія [Текст] / За заг. ред. Ю. Г. Рубана. – К.: НІСД, 2007. – 538 с.
16. Україна в 2008 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: Монографія [Текст] / За заг. ред. Ю. Г. Рубана. – К.: НІСД, 2008. – 744 с.

17. Україна в 2008 році: процеси, результати, перспективи. Біла книга державної політики [Текст] / За заг. ред. Ю. Г. Рубана. – К.: НІСД, 2008. – 186 с.
18. Україна в 2009 році: конституційний процес і перспективи країни. Біла книга державної політики [Текст] / За заг. ред. Ю. Г. Рубана. – К.: НІСД, 2009. – 224 с.
19. Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього [Текст] / За редакцією доктора історичних наук, професора А. І. Кудряченко. – К.: ФЕНІКС, 2009. – 544 с.
20. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2005 [Текст] / За ред. О. С. Власюка. – К.: Знання України, 2005. – 608 с.
21. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2006: Монографія [Текст] / За ред. О. С. Власюка. – К.: НІСД, 2006. – 576 с.
22. Шевченко С. О. До проблеми оцінювання якості вищої школи в Україні [Текст] / С. Шевченко // Держава та регіони. Державне управління. – Запоріжжя, 2008. – № 3. – С. 216-221.

Кругляк Ю. В., НУ "ОЮА"

ЮРИДИЧНИЙ АСПЕКТ "ПІЛАТОВА ГРІХА": МІЖ ВЛАДОЮ І ПРАВОМ (ЗА РОМАНОМ М. О. БУЛГАКОВА "МАЙСТЕР І МАРГАРИТА")

В статтє освещен с позиции теории государства и права вопрос вины и ответственности Понтия Пилата, исходя из событий, изложенных в романе М. А. Булгакова "Мастер и Маргарита". Проанализирован суд над Иешуа Га-Ноцри на предмет соблюдения юридической процедуры, а также рассмотрены понятие правовой совести и ее роль в процессе принятия решения по юридическому делу.

The article deals with matters of Pontius Pilate's guilt and responsibility from the viewpoint of the theory of law and state proceeding from the events as depicted in the novel "The Master and Margarita" by M. Bulgakov. The trial of Yeshua Ha-Notri was analyzed as regards to the compliance with the legal procedure of that time. Further, the notion of legal conscience as well as its role in the process of legal decision-making was researched into.

Твір художньої літератури, написаний талановитим письменником, можна розглядати з різних сторін, в тому числі й з точки зору відображення в ньому явищ державного і правового життя певної епохи.